

Adaptacja gospodarki województw północno-wschodniej Polski do przemian systemowych

Zmiany systemowe rozpoczęte w Polsce na początku lat dziewięćdziesiątych zdecydowały o odmiennym funkcjonowaniu państwa i jego gospodarki. Przede wszystkim prywatyzacja gospodarki jako najważniejszy proces przekształceń rynkowych spowodowała zmiany własnościowe, a liberalizacja gospodarki poprzez zniesienie systemu nakazowo-rozdzielczego, wymusiła dostosowanie się struktur gospodarczych do zasad samodzielności, samorządności i samofinansowania.

W opracowaniu podjęto próbę ilustracji przemian gospodarczych w województwach północno-wschodniej Polski (województwa: białostockie, łomżyńskie, suwalskie) w latach 1989-1995 na tle przemian w kraju. W szczególności chodziło o pokazanie na ile omawiany region posiada zdolności dostosowawcze do zasad i warunków transformacji systemowej.

Podstawowe znaczenie w przemianach systemowych w gospodarce mają¹:

- zmiany w strukturze własnościowej gospodarki,
- zmiany w strukturze sektorowo-działowej gospodarki,
- napływ kapitału zagranicznego,
- zmiany na rynku pracy,
- tworzenie i rozwój środowiska sprzyjającego działalności gospodarczej, czyli instytucji *bussines environment*.

Skala i tempo tych przemian są zróżnicowane przestrzennie, co powoduje, że niektóre sektory gospodarki i niektóre regiony w Polsce szybciej podlegają przekształceniom systemowym i lepiej adaptują się do wymogów gospodarki rynkowej². Sprawia to, że te regiony uzyskują szansę trwałego przyspieszonego rozwoju, a te regiony, gdzie procesy dostosowawcze przebiegają najwolniej za-

¹ A. Pyszkowski, *Regionalne aspekty polskiej transformacji*, (w:) *Gospodarka Polski w okresie transformacji 1995 rok*, IR i SS, Warszawa 1996, s. 112.

² W. Karpińska-Mizieleńka, T. Smuga, *Przebudowa struktury przedsiębiorstw jako warunek transformacji regionu*, (w:) *Determinanty zróżnicowania rozwoju regionalnego Polski*, Fundacja im. E. Lipińskiego, Warszawa 1995, s. 65.

Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż są to osoby nie przygotowane zawodowo do pełnienia funkcji kierowniczych, co może mieć wpływ na jakość i sposób zarządzania przedsiębiorstwem. Osoby te dopiero w trakcie prowadzenia przedsiębiorstwa uczą się zasad zarządzania.

Zastanawiać może natomiast stosunkowo kierowniczej przebadanych firm, z wykształceniem wyższym ekonomicznym i prawniczym (łącznie 14%). W tym wypadku mówić chyba można o tendencji odwrotnej – ekonomiści i prawnicy łatwiej znajdują zatrudnienie poza sektorem małych firm prywatnych (np. przedsiębiorstwa państwowe, prywatyzowane, instytucje państwowe, czy samodzielna działalność w innej formie, np. radcy prawni, adwokaci). Wyniki badań mogą jednak także wskazywać, iż prywatni przedsiębiorcy nie doceniają w dostatecznym stopniu roli wykwalifikowanej kadry, albo też nie do końca wierzą w jej umiejętności.

Stanowiska kierownicze zajmują w analizowanych przedsiębiorstwach przeważnie ludzie młodzi. 239 osób (86,5% kadry kierowniczej) nie przekroczyło 45 roku życia. Najliczniejsze grupy wiekowe to osoby od 36 do 45 lat – 142 osoby (51,4%), oraz od 26 do 35 lat – 82 osoby (29,7%). Tylko 15 osób na stanowiskach kierowniczych nie ukończyło 25 roku życia.

W badanych przedsiębiorstwach nie odnotowano na stanowiskach kierowniczych osób powyżej 60 roku życia. Natomiast osoby w wieku 46-60 lat stanowią 13,4% kadry kierowniczej tych firm.

Na podstawie powyższych danych stwierdzić można więc, iż osobom powyżej 45 lat trudno jest zająć w małych firmach prywatnych stanowisko kierownicze. Wynika to może zarówno z niechęci właścicieli do zatrudniania osób powyżej pewnej granicy wiekowej, jak i z przypuszczalnych trudności z przystosowaniem się do odmiennych, jak się wydaje, warunków pracy w firmach prywatnych, które mogłyby mieć osoby przyzwyczajone do pracy w przedsiębiorstwach państwowych.

3. Uwagi końcowe

Blizsze poznanie przedsiębiorstw sektora prywatnego pozwoli z pewnością na bardziej racjonalną politykę względem tych podmiotów, szczególnie w zakresie wspierania i promowania małych firm. Informacje te powinny przede wszystkim wykorzystać władze lokalne do poszukiwań takich instrumentów stymulowania przedsiębiorczości, aby obszar regionu północno-wschodniego pod względem liczby i dynamiki podmiotów sektora małych firm dołączył do obszarów przodujących pod tym względem.

grożone są zanikiem aktywności gospodarczej i utrzymującą się wysoką nadwyżką popytu nad podażą pracy.

1. Zmiany w strukturze własnościowej gospodarki – prywatyzacja

Jednym z kluczowych elementów transformacji polskiej gospodarki jest przebudowa struktury własnościowej, którą należy traktować jako proces dwutorowy: z jednej strony oznacza prywatyzację przedsiębiorstw państwowych, z drugiej strony natomiast prywatyzację założycielską (albo kreatywną), tj. powołanie do życia nowych, prywatnych przedsiębiorstw, a przede wszystkim powstawanie drobnych zakładów prowadzonych przez osoby fizyczne oraz spółek prawa handlowego.

Procesami przekształceń własnościowych w okresie 1990-1995 objęto w woj. suwalskim 54 przedsiębiorstwa, tj. 48,6% liczby takich jednostek istniejących w końcu 1990 r., w woj. białostockim 66 przedsiębiorstw, czyli 41% stanu z 1990 r., i w woj. łomżyńskim 22 przedsiębiorstwa – 44,9%. Był to, względnie biorąc, wyższy stopień upowszechnienia tych procesów niż średnio w kraju, gdzie takimi przekształceniami objęto ok. 42% stanu liczby przedsiębiorstw z 1990 r. Dominującą drogą prywatyzacji w analizowanych województwach było przekształcanie przez likwidację, która objęła do końca 1995 roku ponad 80% przekształcanych przedsiębiorstw państwowych. Drogą kapitałową było przekształcanych zaledwie 26 przedsiębiorstw (18,3% prywatyzowanych przedsiębiorstw), w kraju drogą kapitałową było objętych 30,3% przedsiębiorstw objętych przekształceniami (tabela 1).

Likwidacją upadłościową objęto w województwach w badanym regionie 58 przedsiębiorstw, tj. 40,3% wszystkich przedsiębiorstw objętych przekształceniami (w kraju 38,8%). Ten wysoki wskaźnik likwidacji upadłościowej jest to dowód na względnie niską atrakcyjność majątku likwidowanych przedsiębiorstw. Ta metoda prywatyzacji w praktyce oznacza fizyczną likwidację zakładu, brak produkcji, brak zatrudnienia i w efekcie wzrost bezrobocia.

W ramach prywatyzacji nieruchomości rolnych do końca 1995 r. zlikwidowano i przekazano do Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa 71 przedsiębiorstw w woj. suwalskim, 16 – w woj. białostockim i 7 w woj. łomżyńskim (tabela 1).

O ile procesy prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych kształtowały się przede wszystkim pod wpływem atrakcyjności techniczno-ekonomicznej samych zakładów, w mniejszym stopniu pod wpływem oceny ich otoczenia, prywatyzacja założycielska odzwierciedla dość wiernie zdolności adaptacyjne struktur społeczno-gospodarczych poszczególnych regionów do nowych warunków ekonomicznych.

Tabela 1. Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych w latach 1990-1995

Stan na dzień A – 31.12.1991 B – 31.12.1995	Przedsiębiorstwa państwowe ogółem*	Przedsiębiorstwa objęte przekształceniami											Włączone do zasobu AWR-SP	
		Ogółem		Poprzez likwidację						Drogą kapitalową				
				z mocy ustawy o przedsiębiorstwach państwowych (art. 19)			z mocy ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw (art. 37)							
		1	2	1	2	3	1	2	3	1	2	3		1
POLSKA	A	8441	1258	14,9	534	6,3	42,4	416	4,9	33,1	308	3,6	24,5	
	B	8441	3554	42,1	1379	16,3	38,8	1098	13,0	30,9	1077	12,8	30,3	1654
Białostockie	A	161	25	15,5	13	8,1	52,0	8	5,0	32,0	4	2,5	16,0	
	B	161	66	41,0	20	12,4	30,3	28	17,4	42,4	18	11,2	27,3	16
Łomżyńskie	A	49	4	8,2	3	6,1	75,0	1	2,0	25,0				
	B	49	22	44,9	9	18,4	40,9	4	8,2	18,2	2	4,1	9,1	7
Suwalskie	A	111	25	22,5	18	16,2	72,0	6	5,4	24,0	1	0,9	4,0	
	B	111	54	48,6	29	26,1	53,7	19	17,1	35,2	6	5,4	11,1	71

* według stanu z dnia 31.12.1990 r. (przyjętego za początek prywatyzacji)

Oznaczenia:

1 – liczba przedsiębiorstw

2 – w % do ogółu przedsiębiorstw państwowych

3 – w % do ogółu przedsiębiorstw państwowych objętych przekształceniami

Źródło: *Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych w okresie 1.08.1990 – 31.12.1991*, GUS, Warszawa 1992, s. 55-57; *Przekształcenia własnościowe w Polsce w latach 1990-1995*, GUS, Warszawa 1997, s. 22.

W okresie transformacji nastąpił dynamiczny wzrost liczby podmiotów prywatnych, a w szczególności spółek z udziałem kapitału krajowego, zagranicznego, a przede wszystkim zakładów prowadzonych przez osoby fizyczne. Ten dynamiczny rozwój nastąpił we wszystkich województwach, ale w zróżnicowanej skali.

Generalnie należy stwierdzić, że w badanych województwach nie nastąpił dynamiczny rozwój przedsiębiorczości, podobnie jak w innych województwach „ściany wschodniej” (por. tabela 2, kartogram 1, 2, 3).

Tabela 2. Rozwój podmiotów sektora prywatnego w latach 1989-1995

	A – 1989 B – 1995	Spółki prywatne krajowe	Spółki joint ventures	Zakłady osób fizycznych	
				liczba	na 1000 miesz.
Polska	A	10420	396	845677	43,9
	B	90843	24086	1693427	
Białostockie	A	150	2	16233	39,8
	B	1115	122	27912	
Łomżyńskie	A	26	4	6123	26,5
	B	184	37	9370	
Suwalskie	A	46	2	9054	23,9
	B	640	91	11612	
Warszawskie	A	2028	103	82697	66,8
	B	20037	8071	161415	
Krakowskie	A	466	21	28536	49,6
	B	4386	896	61611	
Poznańskie	A	275	39	47469	60,0
	B	5313	1572	81209	

Źródło: *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej*, GUS, Warszawa 1996, s. 68-73, 74-79. Dla 1989 r. nie publikowane dane GUS w Warszawie.

Stopień nasycenia podmiotami prywatnymi jest bardzo niski, o czym chociażby świadczy wskaźnik liczby zakładów osób fizycznych przypadających na 1000 mieszkańców, który wynosi w woj. białostockim – 39,8, w woj. suwalskim – 23,9 i w woj. łomżyńskim – 26,5 przy średniej krajowej 43,9 zakładów na 1000 mieszkańców.

Należy zauważyć, iż większość wschodnich województw przygranicznych, po otwarciu granic, spodziewała się, że stanie się „przyczółkami” dla wielu firm zachodnich, jak i z głębi Polski, dla handlu i inwestycji w krajach byłego ZSRR. Ale niestety nie zaobserwowano jeszcze bardzo ożywionego ru-

chu ani w handlu, a zwłaszcza w sferze produkcji. Także, jak dotychczas, czynnik przygranicznego położenia nie jest czynnikiem decydującym o alokacji kapitału.

Efektom podejmowanych działań prywatyzacyjnych są zmiany w strukturze własnościowej gospodarki. W latach 1989-1995 udział sektora prywatnego poza rolnictwem indywidualnym w zatrudnieniu w woj. białostockim wzrósł z 8,1% do 27,8%, w woj. łomżyńskim z 5,8% do 16,9% i w woj. suwalskim z 6,9% do 28,3% (średnio w kraju odpowiednio z 10,1% do 35,3%).

Województwa północno-wschodniej Polski należą do regionów o najniższym stopniu sprywatyzowania w kraju (por. kartogram 4).

2. Zmiany w strukturze sektorowo-działalowej gospodarki

W Polsce struktury zatrudnienia w okresie gospodarki centralnie sterowanej podlegały pewnym deformacjom. Wyrażały one nie tylko osiągnięty poziom rozwoju gospodarczego, ale również wpływ czynników systemowych. Praktyczną konsekwencją takich preferencji ideowych był bardzo niski udział sektora prywatnego w ogólnym zatrudnieniu. Strukturę zatrudnienia charakteryzował również wysoki udział rolnictwa i leśnictwa, niski poziom sektora usług, wynikający w znacznej mierze z uznanego prymatu produkcji materialnej, itp.

Rok 1989 był rokiem przełomowym, w którym pojawiły się pierwsze symptomy rynkowego podejścia do gospodarowania zasobami pracy. Ten 5-letni okres jest jeszcze jednak zbyt krótki na głębokie przeobrażenia strukturalne, lecz samo odejście od doktrynalnych założeń polityki gospodarczej w kierunku gospodarki rynkowej winno implikować wiele zmian w strukturze zatrudnienia³.

W okresie transformacji generalnym kierunkiem zmian w sektorowej strukturze zatrudnienia w Polsce był wydatny wzrost sektora III (działów zaliczanych do szeroko pojętej działalności usługowej) o 7,4% kosztem sektora I – rolniczego (rolnictwo, leśnictwo) – spadek o 2,3% oraz sektora II – przemysłowego (przemysł i budownictwo) – spadek o 5,1%.

W województwach północno-wschodniej Polski w okresie transformacji zmiany były zróżnicowane przestrzennie. W woj. białostockim i suwalskim wystąpił spadek zatrudnienia w sektorze I, kosztem sektora I i II, zaś w woj. łomżyńskim nastąpiło „uwstecznienie” struktur – w ślad za znacznym spadkiem zatrudnienia w sektorze II (przemysł, budownictwo) z 15,4% w 1989 roku do 11,6% w 1993 r. wzrósł sektor rolniczy z 58,9% do 62,5% i nieznacznie sektor

³ C. Sadowska-Snarska, *Przemiany w strukturze zatrudnienia w okresie transformacji (na przykładzie województw północno-wschodniej Polski)*, (w:) *Polityka gospodarcza i społeczna państwa a polityka regionalna*, pod red. A. Bernackiego i J. Gajewskiego, Białystok-Budapeszt-Warszawa 1994, s. 86.

usługowy (z 25,7% do 25,9%)⁴. Oznacza to, iż rolnictwo w woj. łomżyńskim spełnia funkcje „przechowalni” dla zasobów pracy.

Szczególnie duży niepokój budzi skala regresu sektora II we wszystkich województwach, która wyzwała procesy dezindustrializacji, zubażające regionalne struktury gospodarcze.

Tak ukształtowane struktury gospodarcze w badanych województwach, gdzie dominuje sektor rolniczy (stanowił on w 1994 r. – zgodnie z klasyfikacją EKD – od 38,1% w woj. białostockim, 40,8% w woj. suwalskim i aż 60,4% w woj. łomżyńskim), mają istotny wpływ na opóźnienia rozwojowe regionu północno-wschodniej Polski.

Ze względu na niższą kreatywność dochodową rolnictwa badane woj. osiągają zdecydowanie niższy poziom PKB na mieszkańca niż przeciętnie w kraju (woj. suwalskie osiągnęło 64,5% wskaźnika krajowego, woj. łomżyńskie – 70,4% i woj. białostockie – 84,1%)⁵ – por. kartogram 5.

3. Napływ kapitału zagranicznego

Kolejnym wskaźnikiem zdolności dostosowawczych do zasad i warunków transformacji systemowej jest zainteresowanie regionem ze strony kapitału zagranicznego.

Kapitał zagraniczny jest jedną z istniejących potencjalnych form zasilania gospodarki i przywracania jej zdolności rozwojowych. Spółki *joint ventures* mogą wydatnie przyczynić się do importu nowoczesnych rozwiązań organizacyjnych i technologicznych w działalności gospodarczej, a także do wchłonięcia bezrobocia.

W województwach północno-wschodniej Polski w końcu 1995 r. funkcjonowało 250 spółek z udziałem kapitału zagranicznego (122 spółki w woj. białostockim, 37 – w woj. łomżyńskim i 91 w woj. suwalskim) – tj. zaledwie 1,0% ich liczby krajowej⁶. Kapitał zagraniczny przypadający na 1 mieszkańca w końcu 1994 r. kształtował się na poziomie 5,7 zł w woj. suwalskim, 10,1 zł w woj. łomżyńskim i 27,8 zł w woj. białostockim, przy średniej krajowej 152,7 zł⁷. Także województwa północno-wschodniej Polski, podobnie jak cały

⁴ Ocena zmian struktury pracujących odnosi się do lat 1990-1993, ponieważ dane za 1994 rok są pogrupowane według Europejskiej Klasyfikacji Działalności i są nieporównywalne z wcześniejszymi, grupowanymi według Klasyfikacji Gospodarki Narodowej.

⁵ *Produkt Krajowy Brutto i Dochody Ludności według województw w 1992 roku*, praca zbiorowa pod kierunkiem i redakcją L. Zienkowskiego, Zakład Badań Statystyczno-Ekonomicznych GUS i PAN, Warszawa 1994, s. 104.

⁶ *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w 1995 roku*, GUS, Warszawa 1996, s. 68.

⁷ *Wyniki finansowe przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w 1994 roku*, GUS, Warszawa 1995.

wschód, w zasadzie omijany jest przez inwestorów zagranicznych (por. kartogram 6).

Obecnie ogólną prawidłowością w rozmieszczeniu spółek *joint ventures* są preferencje dla regionów dobrze rozwiniętych gospodarczo, o korzystnych warunkach komunikacyjnych, relatywnie dobrej infrastrukturze oraz skupiającej potencjał naukowy, intelektualny i kulturalny. Generalnie kapitał zagraniczny nie inwestuje w Polsce tam, gdzie z punktu widzenia naszych gospodarczych interesów byłby najbardziej pożądanym, np. w regionach o dużym bezrobociu.

Fakt, iż 90% inwestorów zagranicznych ulokowało się w 6 najbardziej rozwiniętych województwach (woj. warszawskie, bielskie, poznańskie, katowickie, wrocławskie, krakowskie)⁸ jest to po części wina braku strategii państwa wobec obcego kapitału. Bo jeśli dany kraj nie ma własnych pomysłów, to zagraniczni inwestorzy realizują własną strategię korzyści.

4. Tworzenie i rozwój instytucji otoczenia biznesu

W procesach restrukturyzacyjnych regionu oraz tworzenia nowej przedsiębiorczości w warunkach gospodarki rynkowej istotną rolę spełniają różnorodne instytucje i organizacje społeczne i gospodarcze. Tworzą one regionalne i lokalne środowisko dla działalności gospodarczej, określane jako *bussines environment*. Jednocześnie instytucje te wspierają działalność administracji rządowej i samorządów, służą stymulowaniu rozwoju regionalnego.

Szczególnie istotne jest funkcjonowanie takich instytucji otoczenia biznesu, jak: banki, domy maklerskie, agencje rozwoju regionalnego, agencje inicjatyw lokalnych, fundacje rozwoju gospodarczego, inkubatory przedsiębiorczości, centra wspierania biznesu, ośrodki i agencje doradztwa, szkoły: zarządzania, biznesu, menedżerów, izby gospodarcze, giełdy, targi, wystawy itp.

Proces tworzenia środowiska sprzyjającego działalności gospodarczej jest w Polsce silnie zróżnicowany regionalnie⁹.

Badania rozwoju instytucji otoczenia biznesu w województwach północno-wschodniej Polski wykazały, że proces budowy infrastruktury rynkowej tworzącej środowisko biznesu, a jednocześnie stymulującej rozwój społeczno-gospodarczy regionu jest w początkowym stadium rozwoju¹⁰. Obszar ten zalicza się do regionów o najmniejszej liczbie podmiotów w Polsce. O niedorozwoju

⁸ *Zmiany strukturalne grup...*, op. cit., s. 68.

⁹ J. Szlachta, *Przestrzenne problemy zmian strukturalnych*, (w:) *Przestrzenny wymiar polityki rozwoju gospodarczego*, praca zbiorowa pod red. M. Zawadzkiego, SGH, Warszawa 1996, s. 62.

¹⁰ C. Sadowska-Snarska, *Rozwój instytucji „otoczenia biznesu” w województwach przygranicznych północno-wschodniej Polski*, (w:) *Przemiany struktur społeczno-gospodarczych obszarów przygranicznych*, pod red. J. Kitowskiego i Z. Ziolo, Oddział PAN w Krakowie, Komisja Geografii PTG w Warszawie, Wydział Ekonomiczny Filii UMCS w Rzeszowie, KPZG PAN w Warszawie, Warszawa-Kraków-Rzeszów 1995, s. 558.

sektora instytucji otoczenia biznesu w badanym regionie świadczy wielkość zatrudnienia w tych podmiotach. W instytucjach otoczenia biznesu w końcu 1994 r. zatrudnionych było 6221 osób, tj. 1,8% ogółu pracujących w woj. białostockim, 2696 osób (1,9% ogółu pracujących) w woj. łomżyńskim i 3736 (2,4%) w woj. suwalskim. Przeciętnie w Polsce zatrudnionych jest w instytucjach otoczenia biznesu 3,2% ogółu pracujących¹¹.

Sytuację województw północno-wschodniej Polski na tle innych województw przedstawia kartogram 7.

5. Rynek pracy i bezrobocie

Transformacja polskiej gospodarki w kierunku systemu rynkowego zmieniła sytuację na rynku pracy w Polsce – przede wszystkim nastąpił potężny spadek liczby pracujących oraz pojawiło się bezrobocie. Liczba pracujących w gospodarce w okresie transformacji zmniejszyła się wskutek gwałtownego spadku zatrudnienia w sektorze publicznym, który nie był w pełni kompensowany przez przyrost zatrudnienia w sektorze prywatnym.

W latach 1989-1995 spadek liczby pracujących w badanym regionie był wyższy niż przeciętnie w kraju – w woj. suwalskim liczba pracujących zmniejszyła się o 49,5,7 tys. osób (tj. o 24,0%), w woj. białostockim o 60,2 tys. osób (tj. o 19,2%) i w woj. łomżyńskim o 28,2 tys. osób (tj. o 16,6%), przy średniej krajowej 15%¹².

Stopa bezrobocia w warunkach województw północno-wschodniej Polski jest silnie zróżnicowana przestrzennie i kształtuje się na poziomie (na koniec 1995 r.): 27,6% w woj. suwalskim (niemal najwyższy poziom w Polsce), 15,8% w woj. łomżyńskim i 14,7% w woj. białostockim. W Polsce wynosiła na koniec 1995 r. 14,9%¹³.

Przestrzenne zróżnicowanie stopy bezrobocia przedstawia kartogram 8.

6. Wnioski końcowe

Generalną refleksją z oceny dostosowań gospodarki województw północno-wschodniej Polski do podstawowych zmian systemowych w latach 1989-1995, a w szczególności z analizy takich zjawisk, jak: zmiany struktury własnościowej, zmiany w strukturze sektorowo-działowej gospodarki, napływ kapitału zagranicznego, powstanie i rozwój instytucji otoczenia biznesu, zmiany na rynku

¹¹ Ibidem, s. 548.

¹² *Pracujący w 1989 roku na podstawie szacunków*, GUS, Warszawa 1994, tablica 1. *Zatrudnienie w gospodarce narodowej w 1995 roku*, GUS, Warszawa 1996, s. 4-9.

¹³ *Województwa 1985-1995*, GUS, Warszawa 1996, s. 18.

pracy i bezrobocie, jest potwierdzenie, iż badany region bardzo wolno dostosowuje się do przemian systemowych.

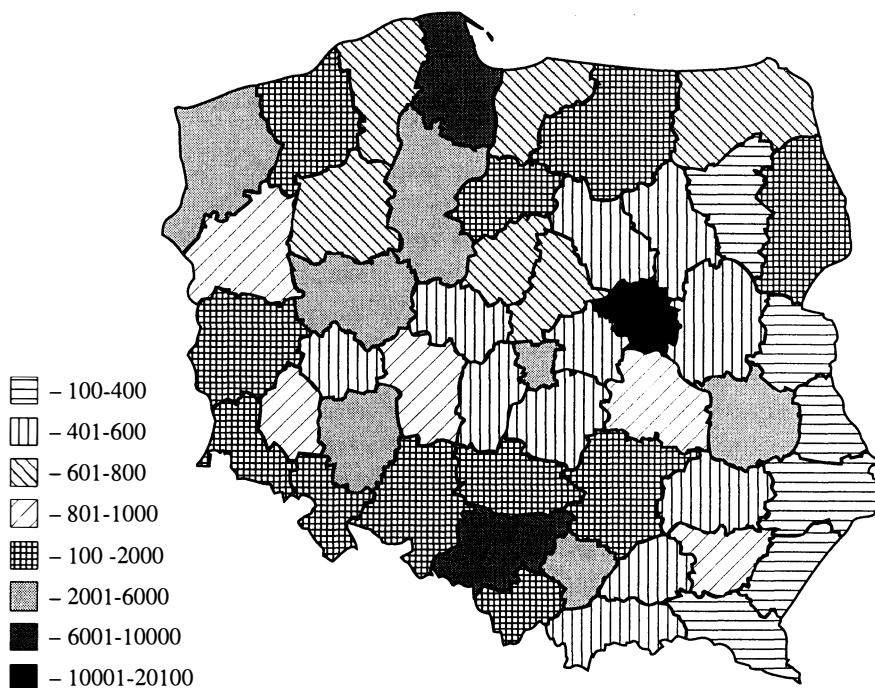
Województwa północno-wschodniej Polski zaliczać należy nadal do regionów słabo rozwiniętych, zagrożonych utrwaleniem się syndromu zacofania.

W związku z tym należałoby się zastanowić, jak przełamać zarysowujące się niekorzystne tendencje w strukturze gospodarki, jakie dziedziny rozwijać, by dokonać jeśli nie od razu, to przynajmniej zapoczątkować wyraźne zmiany?

Do istotnych czynników rozwoju omawianych województw należy zaliczyć m.in.:

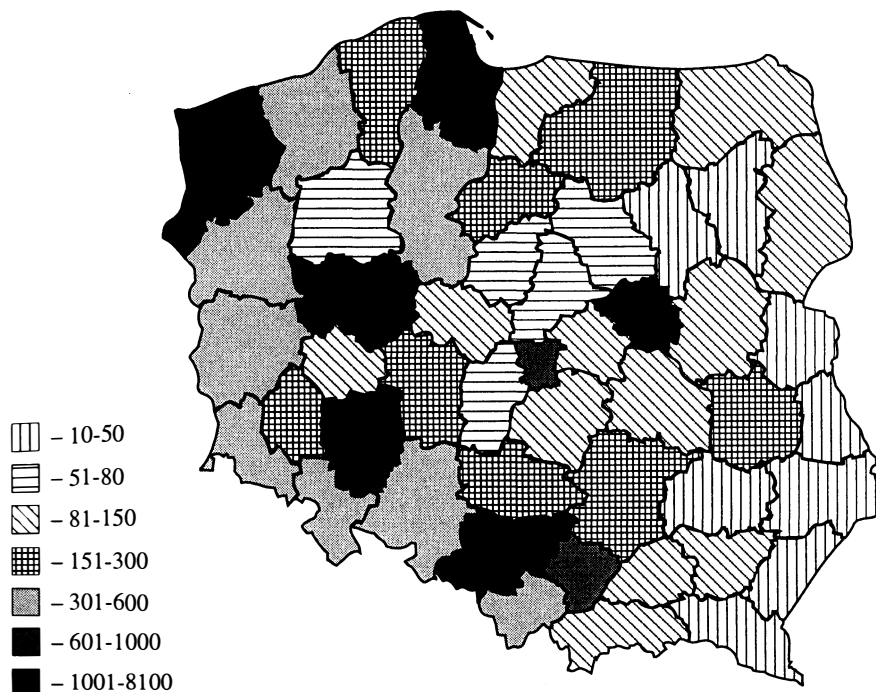
- położenie przygraniczne i tranzytowe tego regionu i możliwość dyskontowania korzyści stąd wynikających. Korzyści te wiążą się przede wszystkim z olbrzymim rynkiem zbytu na Wschodzie, co jest dostrzegane zarówno w naszym kraju, jak i w Europie Zachodniej. Obszary przygraniczne mogą więc być doskonałym miejscem dla inwestorów krajowych i zagranicznych orientujących się na rynki wschodnie;
- wartości przyrodnicze i kulturowe, które można uczynić siłą przetargową dla uzyskania swoistej renty ekologicznej. Nienaruszona przyroda stanowi kapitał o rosnącej z dnia na dzień wartości;
- możliwość rozwoju turystyki dająca szansę rozwoju sektora III, czyli usług. A to może stać się podstawowym sposobem przeciwdziałania bezrobociu, dzięki rozwojowi pozarolniczego i pozaprzemysłowego rynku pracy. Sprzyjać temu powinien wielofunkcyjny rozwój wsi, jako przyszłościowy kierunek przemian;
- możliwość rozwoju przemysłu, zwłaszcza rolno-spożywczego, opartego na lokalnej potężnej bazie surowcowej, oraz rolnictwo, zwłaszcza w swych potencjalnych możliwościach rozwoju ukierunkowanego na gospodarstwa farmerskie i produkcję zdrowej żywności.

Kartogram 1. Spółki prawa handlowego z udziałem kapitału prywatnego krajowego (liczba jednostek, stan na dzień 31.12.1995)

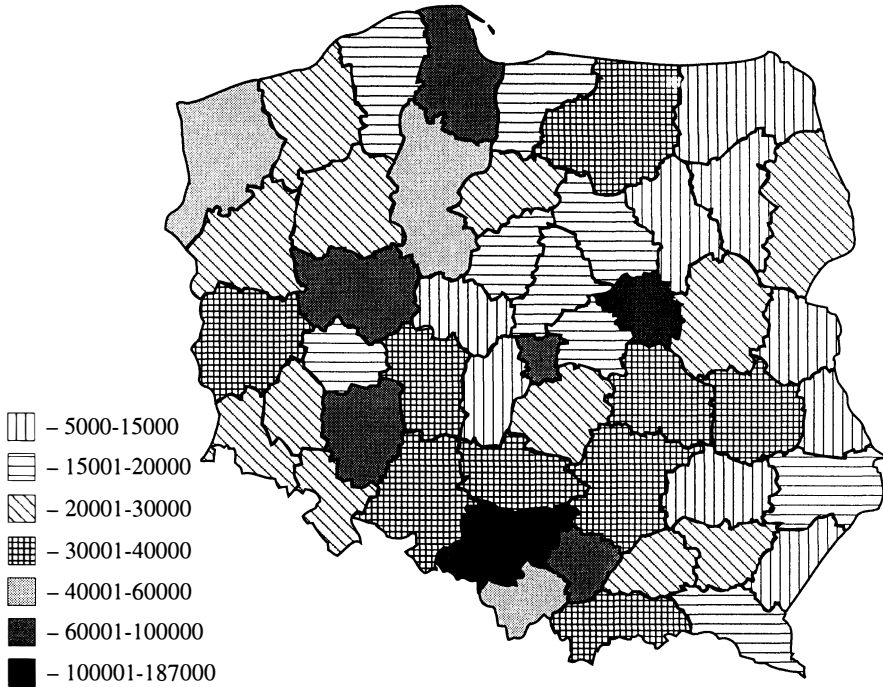
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: *Zmiany strukturalne grup przedmiotów gospodarki narodowej w 1995 roku*, GUS, Warszawa 1996, s. 68-73.

Kartogram 2. Spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego (liczba jednostek, stan na dzień 31.12.1995)

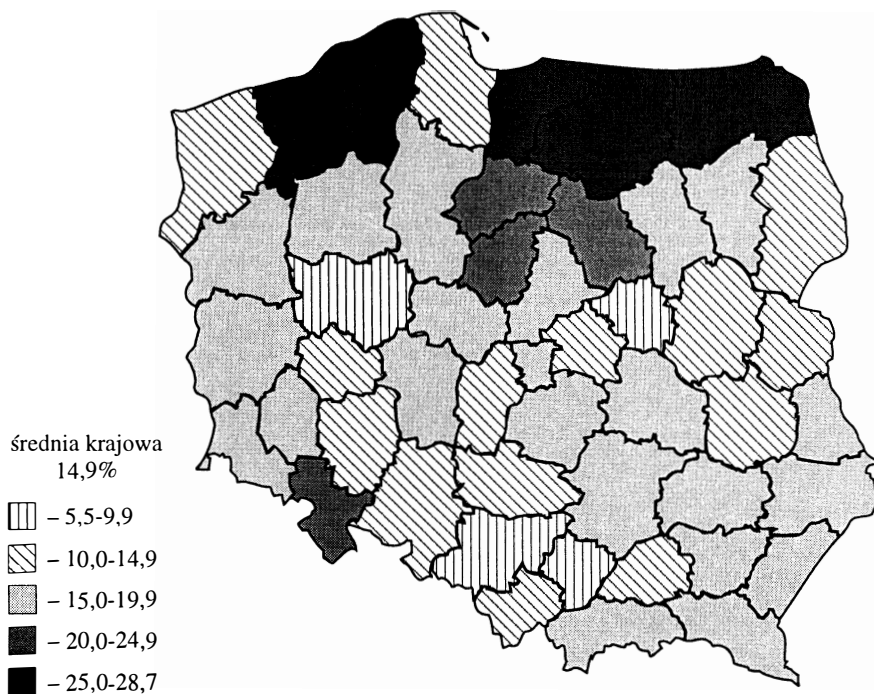
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: *Zmiany strukturalne grup przedmiotów gospodarki narodowej w 1995 roku*, GUS, Warszawa 1996, s. 68-73.

Kartogram 3. Zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (liczba jednostek, stan na dzień 31.12.1995)

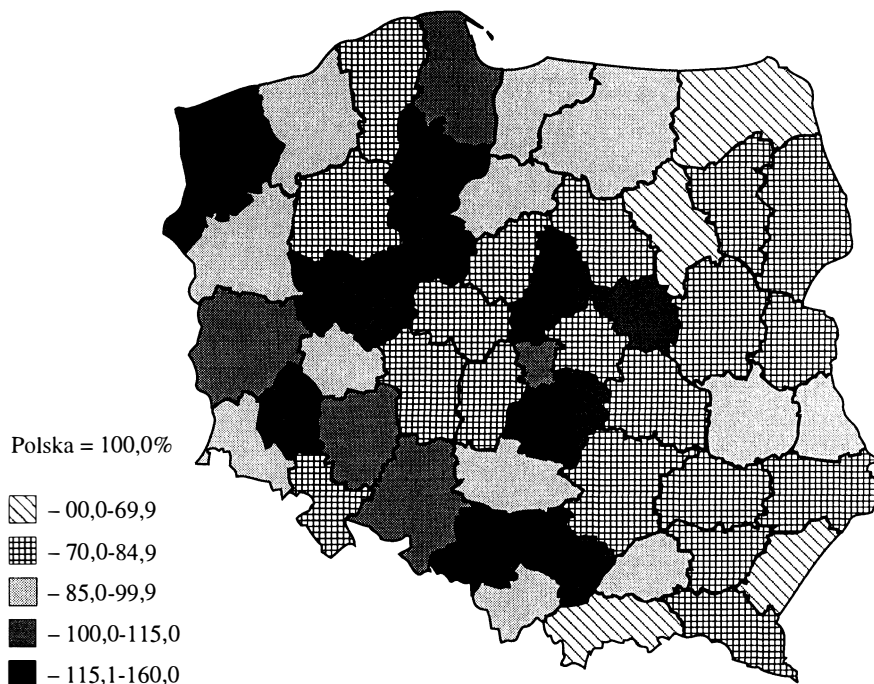
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: *Zmiany strukturalne grup przedmiotów gospodarki narodowej w 1995 roku*, GUS, Warszawa 1996, s. 74-79.

Kartogram 4. Udział pracujących w sektorze prywatnym poza rolnictwem indywidualnym w liczbie pracujących ogółem w 1994 r.

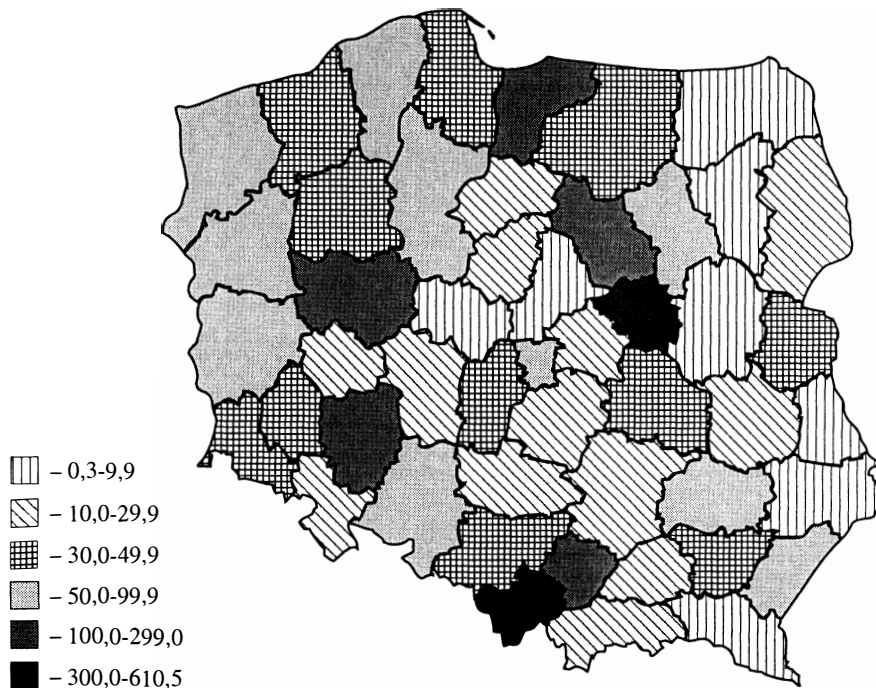
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: *Zatrudnienie w gospodarce narodowej w 1994 roku*, GUS, Warszawa 1996, s. 15-17.

Kartogram 5. Produkt krajowy brutto w cenach czynników produkcji na 1 mieszkańca w 1992 r.

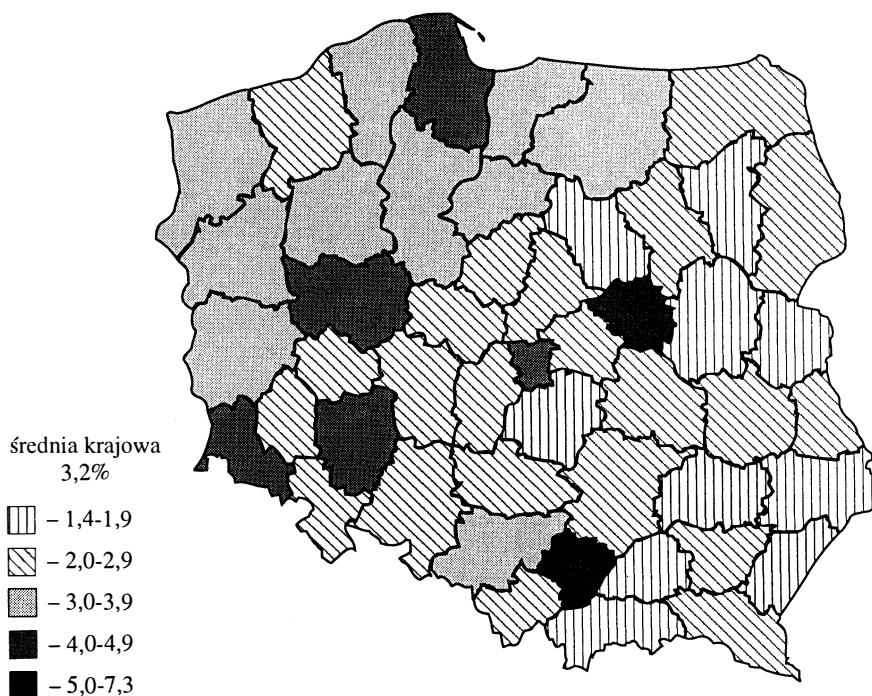
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: *Produkt Krajowy Brutto i Dochody Ludności według województw*, Zakład Badań Statystyczno-Ekonomicznych GUS i PAN, Warszawa 1996, s. 104.

Kartogram 6. Kapitał zagraniczny na 1 mieszkańca w % średniej krajowej (stan na dzień 31.12.1994)

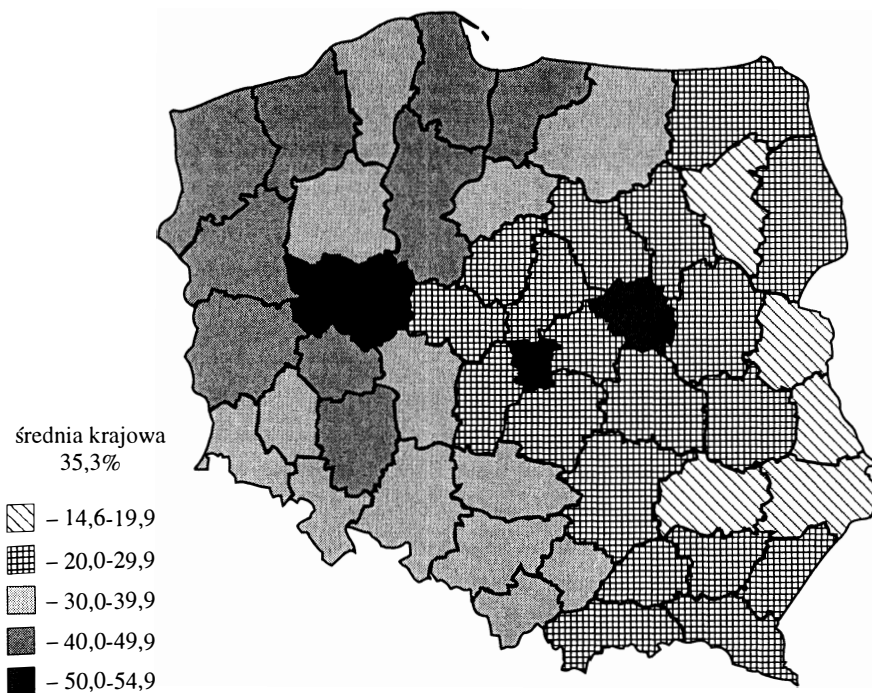
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: *Wyniki finansowe przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w 1994 roku*, GUS, Warszawa 1995.

Kartogram 7. Udział liczby pracujących w instytucjach otoczenia biznesu w liczbie pracujących ogółem (stan na dzień 31.12.1994)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie nie publikowanych danych GUS.

Kartogram 8. Stopa bezrobocia według województw (stan na dzień 31.12.1995)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: *Województwa 1985-1995*, GUS, Warszawa 1996, s. 18.